

ŁUKASZ JACH
 Uniwersytet Śląski w Katowicach
 Instytut Psychologii
 Zakład Psychologii Zdrowia i Jakości Życia
 lukasz.jach@us.edu.pl

An Anti-materialistic expression in reggae music and the life aspirations of its listeners

Abstract

Contemporary researchers find that current human activity is directed by such materialistic values as money and social status. Although those values are reflected in the dominant popular culture, we can also find examples of opposing ideas. Among them is the world view connected with reggae music, presented in the texts of songs that highly appreciate personal freedom, interpersonal relations, and spiritual growth. In these songs, a world focused on achieving materialistic goals is compared with apocalyptic Babylon – powerful, but coming to an inevitable doom.

This article presents the results of two studies to find if listening to reggae music is connected with certain profiles of life goals. The first study examined if attentive contact with anti-materialistic (reggae) or materialistic (hip-hop) lyrics might have an influence on personal life goals. The second study compared reggae listeners' profiles of life goals with profiles of students. Both studies used the Aspiration Index (Grouzet et al., 2005; Górnik-Durose, & Janiec, 2010) which examines four types of life goals.

Key words: *self-determination theory, life goals, Aspiration Index, reggae music*

3

Antymaterialistyczny przekaz w muzyce reggae a aspiracje życiowe jej słuchaczy

Streszczenie

Według badaczy współczesności obecne kierunki ludzkiej aktywności w znacznym stopniu wyznaczone są przez wartości materialistyczne. Choć znajdują one odzwierciedlenie w dominującej (pop)kulturze, odnaleźć można również przykłady przekazów wyraźnie im się przeciwstawiających. Należy do nich światopogląd związany z muzyką reggae, prezentowany w tekstach utworów wysoko waloryzujących wolność osobistą, relacje międzyludzkie oraz rozwój duchowy. Świat nastawiony na osiąganie celów materialistycznych porównywany jest w nich z apokaliptycznym Babilonem – potężnym, ale zmierzającym do nieuchronnej zagłady.

W artykule zaprezentowano wyniki dwóch badań mających na celu ustalenie, czy obcowanie z treściami zawartymi w muzyce reggae wiąże się z określonym profilem celów życiowych. W pierwszym z nich starano się zbadać, czy refleksyjne obcowanie z muzycznym przekazem antymaterialistycznym (reggae) i materialistycznym (hip-hop) może wpływać na charakteryzujący jednostkę profil aspiracji życiowych. Drugie z badań polegało na porównaniu profilu aspiracji życiowych słuchaczy muzyki reggae z wynikami uzyskanymi w grupie porównawczej. W obu procedurach wykorzystano Indeks Aspiracji Życiowych (Grouzet i in., 2005; Górnik-Durose, Janiec, 2010) w autorskim ujęciu czteroczynnikowym.

Słowa kluczowe: *teoria autodeterminacji, cele życiowe, Indeks Aspiracji Życiowych, muzyka reggae*

1. Wprowadzenie

Według badaczy życia społecznego, współczesna kultura masowa silnie nasycona jest wartościami materialistycznymi, mającymi wpływ zarówno na sposób ekspresji, jaki i profil prezentowanych treści (Kasser, 2010; Mróz, 2010). Jak zauważa Barber (2008), trend ten związany jest z koniecznością poszukiwania nowych rynków zbytu dla produkowanych towarów i usług w celu zapewnienia trwałości systemu wolnorynkowego oraz kapitalizmu konsumennej – aby zachować *status quo* dobry obywatel musi być jednocześnie konsumentem. Choć opisywana sytuacja znajduje odzwierciedlenie w współczesnym rynku muzyki popularnej, w jego obrębie wskazać można style niszowe, dystansujące się od orientacji komercyjnej, a nawet otwierając ją kontestujące (Cebula, Kucharski, 2012). Do grupy tej należy muzyka reggae, której twórcy porównują dzisiejszy, zbudowany na relacjach materialistyczno-merkantylnych świat do opisywanego w biblijnej *Księdze Apokalipsy* Babilonu – oszalałego swoim przepychem miejsca zmierzającego do nieuchronnej katastrofy będącej wynikiem moralnego upadku ludzkości (Cushman, 1991; Hebdige, 2002; Jach, 2012a).

W tekstach piosenek osadzonych w poetyce reggae odnaleźć można sformułowania wyrażające szacunek wobec takich wartości jak Bóg, rodzina, wolność czy przyjaźń, których uznawanie traktowane jest jako podstawowe z punktu widzenia prawidłowego rozwoju jednostki, realizacji jej wewnętrznego potencjału i osiągnięcia poczucia rzeczywistego zadowolenia z życia. Z drugiej strony, w utworach reggae krytykuje się koncentrację na celach związanych z powiększaniem zasobów materialnych oraz budowaniem własnego wizerunku poprzez eksponowanie statusu ekonomicznego i pozycji w hierarchii społecznej. Jako reprezentatywny przykład przywołać warto w tym przypadku tekst piosenki pochodzącej z wydanej w bieżącym roku płyty Ras Luty:

„Oto jak dobrze i jak miło / Gdy bracia potrafią żyć w zgodzie / Bo życia tych, którzy nie należą nigdzie / Są jak liście unoszone na wodzie / A ja chcę budować życie na silnym fundamencie / Król Selassie¹, żywy Bóg na moim firmamencie / Wszystko to, co mam, a nawet jeszcze trochę więcej / Zawdzięczam mojej rodzinie, to droższe od pieniędzy” (Ras Luta: utwór pt. „Dzięki Bogu” z płyty pt. „Uratuj siebie”, wytwórnia Karrot Komando).

Zaprezentowany sposób spostrzegania kondycji człowieka koresponduje z założeniami teorii autodeterminacji (Ryan, Deci, 2000), mówiącymi zarówno o istnieniu uniwersalnych, podstawowych potrzeb psychologicznych, jak i celów życiowych przybliżających jednostkę do ich realizacji lub przyczyniających się do ich deprywacji. Według Deciego i Ryana (2008) każdego człowieka charakteryzuje posiadanie potrzeb związanych z autonomią, przynależnością oraz poczuciem kompetencji, których zaspokojenie możliwe jest w sytuacji ukierunkowania aktywności na takie cele życiowe, jak rozwój osobisty, budowanie relacji z innymi ludźmi, czy zaangażowanie na rzecz wspólnego dobra. Wymienione, wewnętrzne cele życiowe przeciwstawiane są celem zewnętrznym, które nie przyczyniają się do zaspokojenia podstawowych potrzeb, takich jak sukces finansowy, osiągnięcie wysokiej pozycji społecznej czy budowa określonego wizerunku. Choć autorzy teorii autodeterminacji nie określają celów zewnętrznych jako jednoznacznie negatywnych, zauważają tkwiący w nich potencjał przyciągania uwagi jednostki, który pociąga za sobą utratę zasobów niezbędnych do jednoczesnej realizacji celów wewnętrznych, a w konsekwencji – obniżenie się poziomu psychofizycznego dobrostanu.

1 Haile Selassie I (1892-1975) – cesarz Etiopii uznawany przez rastafarian za wcielenie Boga.

Na ryzyko deprywacji naturalnych potrzeb jednostki wskutek funkcjonowania w obrębie wysoko waloryzującej ukierunkowanie na cele zewnętrzne kultury materialistycznej, zwraca uwagę Kasser. Badacz ten z jednej strony dostrzega brak zgodności pomiędzy fundamentalnymi założeniami kapitalistycznej, wolnorynkowej gospodarki, na którą składają się pojedyncze działania „racjonalnych egoistów” a realizacją potrzeb autonomii i przynależności (Kasser i in., 2007), z drugiej zaś identyfikuje sposoby służące rozprzestrzenianiu i legitymizacji materialistycznego systemu wartości. Według Kassera (2010) współcześni ludzie „nasiąkają” wartościami materialistycznymi m.in. ze względu na wszechobecność zgodnych z nimi przekazów medialnych oraz wsparcie, jakie otrzymują one ze strony państwa czy systemu prawnego. Z uwagi na to, że koncentracja na celach zewnętrznych pociąga za sobą koszty natury psychologicznej, społecznej i ekologicznej, autor ten proponuje swego rodzaju kulturowe „szczepienie” przeciwko materializmowi, służące wytworzeniu odporności na materialistyczne wartości i oddziaływania oraz ukierunkowaniu aktywności jednostek w stronę celów określanych w ramach teorii autodeterminacji jako wewnętrzne.

Zarówno formułowane przez Kassera tezy na temat współczesnej kultury materialistycznej, jak i postulaty dotyczące wprowadzania zmian w zakresie aspiracji powszechnie uważanych za istotne, znajdują odzwierciedlenie w tekstach utworów reggae. W obu przypadkach:

- w zakresie poglądów na naturę ludzką wymienia się zestaw podstawowych potrzeb, których realizacja pociąga za sobą większą satysfakcję z życia i zmniejszone ryzyko problemów związanych z doświadczaniem negatywnych emocji,
- w zakresie poglądów na otoczenie współczesnego człowieka podkreślany jest negatywny wpływ, jaki na funkcjonowanie jednostki wywiera permanentna ekspozy-

cja na materialistyczno-merkantylne komunikaty,

- w zakresie poglądów na zmiany niezbędne z punktu widzenia osiągania przez jednostkę dobrostanu psychicznego postuluje się konieczność odejścia od wartości określanych jako „triada materialistyczna” (*money, image & fame*) w kierunku pielęgnowania bliskich relacji z innymi i rozwoju duchowego.

Wymienione podobieństwa pomiędzy teorią naukową a kulturowym przekazem zawartym w utworach reggae stanowiły inspirację do przeprowadzenia dwóch badań, których wyniki omówione zostaną w kolejnych częściach artykułu.

2. Badanie nr 1

2.1. Problem badawczy i hipotezy badawcze

W utworach reggae nierzadko spotkać można się z komunikatami bezpośrednio adresowanymi do słuchaczy, mówiącymi o możliwości zmiany profilu celów życiowych pod wpływem zetknięcia się z „otwierającą oczy” treścią. Niniejszym środkiem wyrazu stosowanym przez artystów zainspirowany został podejmowany w pierwszym z opisywanych badań problem. Dotyczył on możliwości zmiany w krótkiej perspektywie czasowej poziomu aspiracji życiowych osób słuchających reggae w wyniku obcowania z wyraźnie materialistycznym lub wyraźnie antymaterialistycznym przekazem muzycznym. Podczas formułowania hipotez dotyczących możliwości chwilowej zmiany sposobu ustosunkowywania się do ważności określonych celów życiowych wzięto pod uwagę nie tylko przywoływane wcześniej postulaty zawarte w utworach muzycznych, ale również wyniki badań dotyczących aktywacji określonych idei, prowadzonych przez Vohs i Schoolera (2008). Jak zauważyli badacze, w grupie osób, u których aktywizowano poprzez zaznajo-

mienie z określonym fragmentem tekstu z książki popularnonaukowej ideę determinizmu, odnotowano niższe w porównaniu z grupą kontrolną przekonanie dotyczące istnienia wolnej woli.

Zakładając, że kontakt z określonego typu treściami może przynajmniej chwilowo zmieniać profil uznawanych za ważne celów życiowych, postawiono następujące hipotezy:

- w grupie kontrolnej nie zostaną zaobserwowane różnice w profilu aspiracji życiowych,
- w grupie osób słuchających materialistycznego przekazu muzycznego będzie można zaobserwować wzrost poziomu aspiracji związanych z zaspokojeniem materialnym oraz spadek poziomu aspiracji związanych z rozwojem duchowym i relacjami społecznymi,
- w grupie osób słuchających antymaterialistycznego przekazu muzycznego będzie można zaobserwować spadek poziomu aspiracji związanych z zaspokojeniem materialnym oraz wzrost poziomu aspiracji związanych z rozwojem duchowym i relacjami społecznymi.

2.2. Próba badawcza i metoda zbierania danych

Badanie przeprowadzone zostało wśród 108 studentów pierwszego i drugiego roku psychologii, podzielonych na trzy grupy (1 kontrolna i 2 eksperymentalne) w trakcie dwóch spotkań przeprowadzonych w odstępie tygodnia. Podczas pierwszego z nich uczestnicy wypełniali Indeks Aspiracji Życiowych (Grouzet i in., 2005) w polskiej adaptacji Małgorzaty Górnik-Durose i Katarzyny Janiec (2010), w ujęciu czteroczynnikowym (Jach, 2012b). Kwestionariusz ten składa się z czterech skal i służy do pomiaru aspiracji związanych z takimi celami życiowymi, jak:

- harmonia psychofizyczna – oznaczająca zdrowie psychiczne i fizyczne, zaspoko-

jenie podstawowych potrzeb i efektywne radzenie sobie w sytuacjach życiowych; 14 pozycji w narzędziu; α Cronbacha = 0,85,

- rozwój duchowy – oznaczający odnalezienie filozoficznych lub religijnych odpowiedzi na stawiane pytania egzystencjalne i wcielanie w życie wypływających z nich wskazówek; 5 pozycji w narzędziu; α Cronbacha = 0,85,
- zaspokojenie materialne – oznaczające posiadanie znacznych zasobów finansowych oraz powiązaniego z nimi wizerunku osoby zamożnej, wpływowej i popularnej; 13 pozycji w narzędziu; α Cronbacha = 0,89,
- relacje społeczne – oznaczające zaangażowanie w związki z innymi ludźmi oparte na zaufaniu i autentycznym, głębokim zaangażowaniu; 10 pozycji w narzędziu; α Cronbacha = 0,83.

Do poszczególnych stwierdzeń zawartych w narzędziu badani ustosunkowują się wybierając jedną z pięciu odpowiedzi wyrażonych na skali od 1 – „to nie jest istotne/ważne dla mnie” do 5 – „to jest bardzo istotne/ważne dla mnie”.

Badanie było anonimowe, jednak w celu umożliwienia powiązania odpowiedzi konkretnej osoby udzielonych w czasie pierwszego spotkania z odpowiedziami ze spotkania drugiego, uczestnicy poproszeni zostali o podanie swojej płci oraz dokładnej daty urodzenia.

Podczas drugiego spotkania członkowie grupy kontrolnej (40 osób) poproszeni zostali jedynie o ponowne wypełnienie Indeksu Aspiracji Życiowych, natomiast w grupach eksperymentalnych zaprezentowano przekazy muzyczne. Badani otrzymali kartki z tekstem utworu i zostali poinformowani, że ich zadaniem będzie uzupełnienie brakujących słów w trakcie trzykrotnego odsłuchiwania piosenki (co w intencji autora z jednej strony posłużyć miało redukcji napięcia u osób badanych związanego z poczuciem niedostatecznego nadążania za słowami piosenki, z drugiej zaś pogłę-

bieniu przetwarzania jej treści). W pierwszym przypadku był to osadzony w stylistyce hip-hopowej utwór zawierający wyraźnie materialistyczny przekaz, który słuchany był przez grupę 35 osób. Przykładowe słowa, które należało wpisać w puste miejsca to: „nieudacznicy”, „zarób”, „pieniądze”, „polepszyć”, „finansjery”, „inwestycje”, „sumę”, „grosza”, „droga” oraz „sprzedaż”. Słuchana przez 33 osoby druga piosenka była antymaterialistycznym utworem reggae, w której przykładowe słowa do uzupełnienia to: „żyj”, „Bóg”, „rodzina”, „myśli”, „nadzieję”, „siostrę”, „bracie”, „niezłomna”, „prawdy” oraz „słowa”. Zarówno wybór utworów, jak i słów do uzupełnienia skonsultowany został z osobami z wykształceniem psychologicznym, zaznajomionymi z poetyką muzyki reggae i hip-hop. Po wpisaniu brakujących słów, członkowie grup eksperymentalnych zostali poproszeni o ponowne wypełnienie Indeksu Aspiracji Życiowych.

2.3. Prezentacja wyników

Wyniki uzyskane przez członków poszczególnych grup w obu pomiarach poddano nieparametrycznemu testowi kolejności par Wilcoxon. Procedura ta miała na celu sprawdzenie, czy pomiędzy pierwszym i drugim wypełnieniem Indeksu Aspiracji Życiowych przez badane osoby wystąpiły istotne różnice. Uzyskane rezultaty zaprezentowano w tabelach 1-3.

Tabela 1. Wyniki testu kolejności par Wilcoxon w grupie kontrolnej (n=40)

CEL ŻYCIOWY	T	Z	p
Harmonia psychofizyczna	383	0,36	0,72
Rozwój duchowy	289	1,62	0,10
Zaspokojenie materialne	305	1,41	0,16
Relacje społeczne	336	0,99	0,32

Tabela 2. Wyniki testu kolejności par Wilcoxon w grupie słuchającej materialistycznego przekazu muzycznego (hip-hop; n=35)

CEL ŻYCIOWY	T	Z	p
Harmonia psychofizyczna	256	0,44	0,66
Rozwój duchowy	245	0,63	0,53
Zaspokojenie materialne	250	0,54	0,59
Relacje społeczne	264	0,29	0,77

Tabela 3. Wyniki testu kolejności par Wilcoxon w grupie słuchającej antymaterialistycznego przekazu muzycznego (reggae; n=33)

CEL ŻYCIOWY	T	Z	p
Harmonia psychofizyczna	256	0,97	0,33
Rozwój duchowy	300	0,25	0,81
Zaspokojenie materialne	229	1,41	0,16
Relacje społeczne	276	0,64	0,52

Zarówno w grupie kontrolnej, jak i grupach eksperymentalnych nie zaobserwowano różnic w zakresie celów życiowych pomiędzy pierwszym a drugim wypełnieniem Indeksu Aspiracji Życiowych. Wynik ten skłaniać może do konkluzji, że oceniane w określony sposób przez jednostkę cele życiowe raczej nie poddają się modyfikacji wskutek krótkiego, uważnego obcowania zarówno z materialistycznym, jak i antymaterialistycznym przekazem muzycznym.

3. Badanie nr 2

3.1. Problem badawczy i hipotezy badawcze

W drugim z prezentowanych badań podjęto próbę znalezienia odpowiedzi na pytanie o to, czy osoby na co dzień słuchające muzyki reggae charakteryzują się profilem aspiracji życiowych

odpowiadającym swą treścią przekazowi obecnemu w utworach należących do tego nurtu. Wychoząc z założenia, że wybierany samodzielnie i dobrowolnie styl muzyczny powinien być zbieżny z osobistymi wartościami i przekonaniem, postawiono następujące hipotezy badawcze:

- słuchacze muzyki reggae wykazywać będą wyższy poziom aspiracji życiowych związanych z rozwojem duchowym i relacjami społecznymi niż członkowie grupy porównawczej,
- słuchacze muzyki reggae wykazywać będą niższy poziom aspiracji życiowych związanych z zaspokojeniem materialnym niż osoby należące do grupy porównawczej,
- pomiędzy słuchaczami muzyki reggae a osobami należącymi do grupy porównawczej nie będą obserwowane różnice w zakresie celów związanych z harmonią psychofizyczną.

3.2. Próba badawcza i metoda zbierania danych

Podjętą próbę weryfikacji postawionych hipotez, wśród słuchaczy muzyki reggae prze-

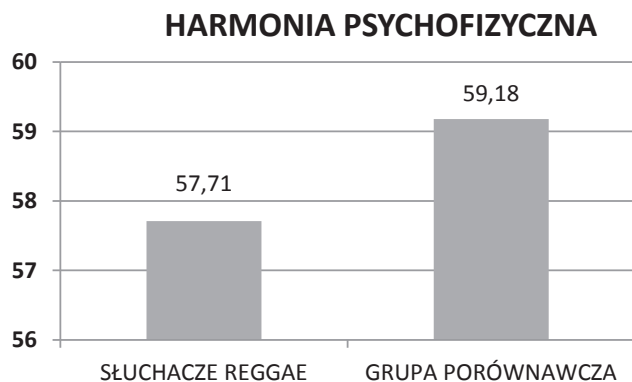
prowadzono badanie z wykorzystaniem Indeksu Aspiracji Życiowych, opisanego wcześniej w części 2.2. Rekrutując się spośród użytkowników forów internetowych forum.rrr.com.pl oraz www.reggaenet.pl/forum/ osoby badane wypełniały elektroniczną wersję narzędzia, dostępnego na stronie www.ebadania.pl. W trakcie trzytygodniowego okresu trwania procedury kwestionariusz uzupełniło 45 słuchaczy muzyki reggae (11 kobiet i 34 mężczyzn; średnia wieku = 27,36 lat). Osoby należące do grupy porównawczej (11 kobiet i 34 mężczyzn; średnia wieku = 22,31 lat) wylosowano spośród wypełniających papierową wersję Indeksu Aspiracji Życiowych w ramach kwotowej próby studentów III roku studiów dziennych realizowanych na różnych kierunkach Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

3.3. Prezentacja wyników

Badane grupy spełniały założenie o podobieństwie rozkładu zmiennych do rozkładu normalnego. Do zbadania możliwych różnic wykorzystano parametryczny test t. Ze względu na brak spełnienia założenia o jednorod-

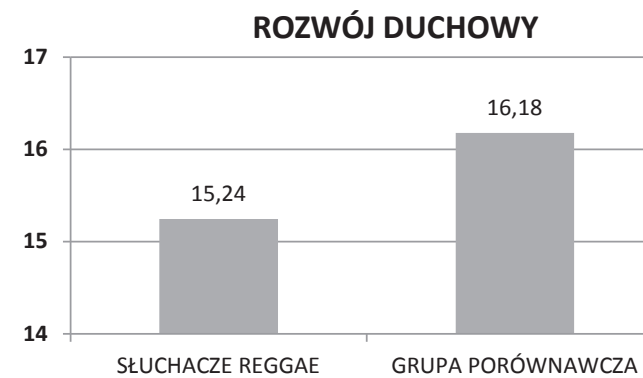
ności wariancji, w przypadku zaspokojenia chrana-Coxa. Uzyskane wyniki zaprezentowano na rysunkach 1–4.

Rys. 1. Poziom aspiracji związanych z harmonią psychofizyczną wśród słuchaczy reggae i w grupie porównawczej ($t=-1,26$; $df=88$; $p=0,21$)

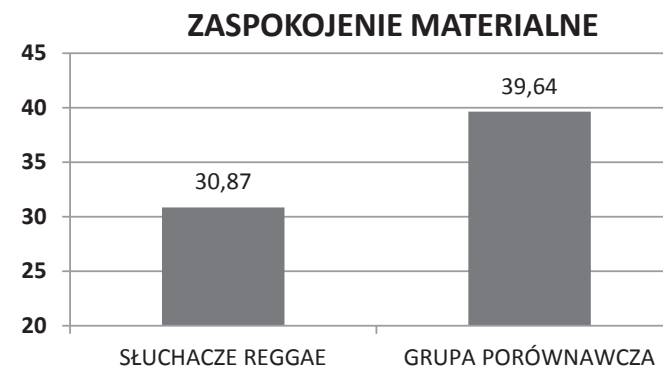
Źródło: Opracowanie własne

Rys. 2. Poziom aspiracji związanych z rozwojem duchowym wśród słuchaczy reggae i w grupie porównawczej ($t=-0,80$; $df=88$; $p=0,42$)

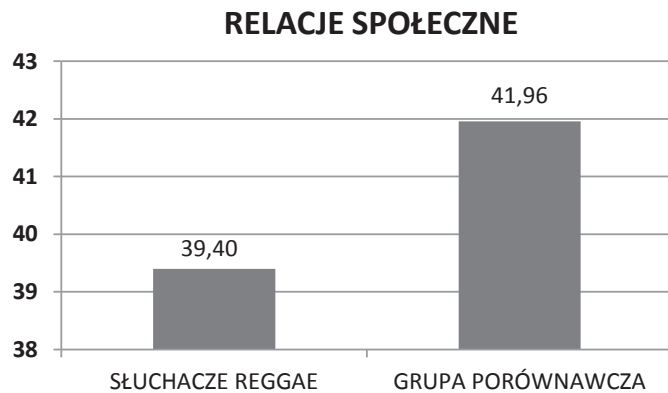

Źródło: Opracowanie własne

Rys. 3. Poziom aspiracji związanych z zaspokojeniem materialnym wśród słuchaczy reggae i w grupie porównawczej ($t=-5,05$; $df=73,55$; $p<0,001$)

Źródło: Opracowanie własne

Rys. 4. Poziom aspiracji związanych z relacjami społecznymi wśród słuchaczy reggae i w grupie porównawczej ($t=-2,32$; $df=88$; $p=0,02$)

Źródło: Opracowanie własne

Zgodnie z założeniami wyrażonymi w hipotezach, badane grupy nie różniły się pod względem poziomu uznawania za ważne celów życiowych związanych z harmonią psychofizyczną, zaś słuchacze muzyki reggae wykazywali niższy poziom aspiracji dotyczących zaspokojenia materialnego. W obrębie pozostałych celów życiowych uzyskano wyniki niezgodne z postawionymi hipotezami. Słuchacze muzyki reggae nie różnili się w zakresie aspiracji dotyczących rozwoju duchowego od członków grupy porównawczej, natomiast ich ukierunkowanie na relacje społeczne, wbrew zawartym w hipotezie postulatam, okazało się być istotnie niższe. Oznacza to, że preferowane cele życiowe osób na co dzień słuchających muzyki reggae jedynie częściowo pokrywają się z wartościami *explicite* wyrażanymi w przekazach charakteryzujących omawiany styl muzyczny.

4. Dyskusja

W pierwszym z przeprowadzonych badań nie zaobserwowano różnic pomiędzy pretestem i posttestem w grupach uzupełniających

słowa w utworach o materialistycznej i antymaterialistycznej treści. Wydaje się zatem mało prawdopodobne, by nawet niewielkie zmiany w profilu aspiracji życiowych mogły dokonywać się w rezultacie uważnego, ale krótkotrwałego i w znacznym stopniu przypadkowego kontaktu z przekazem muzycznym. Brak różnic pomiędzy pretestem a posttestem może mieć jednak swoje źródła również w nie całkiem trafnym doborze próby. Projektując kolejne badania nad aktywizacją idei materialistycznych bądź antymaterialistycznych warto rozważyć wstępną kontrolę preferencji muzycznych uczestników oraz ich poziom akceptacji dla wartości materialistycznych, np. przy użyciu kwestionariusza do badania merkantylnego psychicznego autorstwa Górnik-Durose (zob. np. Górnik-Durose, Janiec, 2010). Być może także inne wyniki uzyskane zostałyby w przypadku próby rekrutującej się nie spośród młodych dorosłych, lecz nastolatków.

Biorąc pod uwagę możliwe niedostatki metodologiczne procedury badawczej, warto zastanowić się jednak nad konsekwencjami wynikającymi z uzyskanego rezultatu. Zarówno muzyki

reggae, jak i Kasser (2010) opowiadają się za podejmowaniem działań nastawionych na porzucenie materialistycznych aspiracji i zwrot ku celom powiązanym z naturalnymi potrzebami jednostki. Postawić należy jednak pytanie o możliwe sposoby oddziaływania na szeroką skalę w sytuacji, gdy np. środki masowego przekazu wypełnione są treściami kompatybilnymi z wartościami, przeciwko którym opowiadają się wymieniani autorzy (por. Górnik-Durose i in., 2012). Istnieje możliwość, że codzienny kontakt z przekazami materialistycznymi w pewnym sensie „uodparnia” człowieka na zmiany profilu celów życiowych w wyniku krótkotrwałego kontaktu z treściami pozostającymi do nich w opozycji, co utrudnia osiągnięcie postulowanego niekiedy w utworach reggae stanu „przebudzenia z materialistycznego snu”. Z drugiej jednak strony należy zaznaczyć, że w grupie osób słuchających utworu z przekazem materialistycznym również nie odnotowano różnic pomiędzy pierwszym i drugim badaniem Indeksę Aspiracji Życiowych, co w znacznym stopniu przemawia za przyjęciem tezy mówiącej o zasadniczym braku możliwości zmian profilu celów życiowych wskutek działań identycznych z zastosowanymi w procedurze badawczej.

Jak pokazują wyniki drugiego badania, codzienne obcowanie z antymaterialistycznym przekazem charakteryzującym muzykę reggae nie wiąże się z pełną asymilacją wyrażanych w nim wartości. Z jednej strony słuchacze reggae istotnie niżej niż członkowie grupy porównawczej oceniają ważność celów dotyczących zaspokojenia materialnego, z drugiej zaś nie różnią się od nich w zakresie aspiracji związanych z rozwojem duchowym, a relacje społeczne są dla słuchaczy reggae wręcz mniej ważne w kontekście wyników uzyskanych w grupie porównawczej. Można zatem przypuszczać, że o ile zgadzają się oni z negacyjno-kontestacyjnymi elementami przywoływanego stylu muzycznego, o tyle postulaty ukierunkowujące aktywność jednostki

w stronę transcendencji oraz pielęgnowania kontaktów z innymi ludźmi nie znajdują odzwierciedlenia w ich światopoglądzie. Dystansowanie się od celów zewnętrznych nie pociąga zatem za sobą automatycznie wzmożonego ukierunkowania na cele wewnętrzne, które zgodnie z założeniami teorii autodeterminacji przekładają się na zwiększony dobrostan psychiczny jednostki.

Czy zatem to muzyka reggae obniża poziom aspiracji związanych z zaspokojeniem materialnym, czy raczej osoby o niskim poziomie takich aspiracji szukają potwierdzenia własnych przekonań w wybranym przekazie kulturowym? Uzyskane rezultaty – ukazujące brak spójności profilu celów życiowych słuchaczy z postulatami wyrażanymi w utworach reggae – skłaniają ku drugiej z opcji. Choć uczestników badania nie pytano o status materialny, istnieje prawdopodobieństwo, że wybór stylu muzycznego stanowi w ich przypadku racjonalizację nie do końca satysfakcjonującej sytuacji finansowej. Z drugiej strony, w badaniach przeprowadzonych przez Gąsiorowską (2012) osoby negujące znaczenie pieniądza i spostrzegające go jako źródło zła charakteryzowały się wysokim poziomem dochodów, co stanowić może argument przeciwko wyrażonej w poprzednim zdaniu tezie.

Uczestniczących w badaniu słuchaczy reggae można porównać również z grupą „heroicznych kontestatorów”, wyróżnioną przez Górnik-Durose i Janiec (2010) w badaniach nad związkami merkantylnego psychicznego z aspiracjami życiowymi. Osoby te mając wyraźnie merkantylną wizję świata, same deklarują niski poziom merkantylnej autoprezentacji i merkantylnych relacji z otoczeniem. W zakresie deklarowanych celów życiowych „heroiczni kontestatorzy” charakteryzują się nie tylko mniejszym uznaniem dla aspiracji powiązanych z triadą „*money, image & fame*”, ale również niewielkimi aspiracjami związanymi z transcendencją. Według autorek, dystansowanie się od wartości materialistycznych nie musi być rzeczywistą kontestacją, lecz alter-

natywną formą budowania własnego wizerunku (por. Griskevicius i in., 2010), w rzeczywistości poddana „materialistycznym regułom gry” (Dittmar, 2007). Podobnie, badani słuchacze muzyki reggae faktycznie charakteryzowali się niższym w porównaniu do grupy kontrolnej poziomem aspiracji dotyczących zaspokojenia materialnego, które nie było jednak powiązane z większym nastawieniem na cele związane z rozwojem duchowym czy relacjami społecznymi. Propozycja ta jest zgodna z zaprezentowanym przez Cushmana (1991) trój etapowym modelem budowania relacji między przekazem dominującym a przekazem niszowym. Jak podaje Cushman, po charakteryzującej się największym natężeniem konfliktu fazie kreacji-artykulacji² następuje faza dyfuzji-przywłaszczania, przechodząca wreszcie w fazę rozładowania-demobilizacji, w której napięcia pomiędzy kodami są już w znacznym stopniu zneutralizowane, a funkcjonowanie przekazów niszowych odbywa się w akceptowanych ramach.

5. Zakończenie

Zaprezentowane w artykule rozważania stanowią przyczynek do pogłębionej analizy problematyki obcowania z przekazem stojącym w opozycji do wartości dominujących we współczesnej kulturze popularnej. O ile w pierwszym badaniu nie odnotowano w grupach eksperymentalnych żadnych różnic pomiędzy pierwszym i drugim pomiarem poziomu poszczególnych życiowych aspiracji, o tyle wyniki badania Indeksami Aspiracji Życiowych uzyskane wśród osób na co dzień słuchających muzyki reggae pokazały brak pełnej kompatybilności ich celów życiowych ze światopoglądem wyrażanym w piosenkach. Tym

samym motywują one do przeprowadzenia zakrojonych na szerszą skalę badań obejmujących zdecydowanie liczniejszą próbę słuchaczy omawianego stylu muzycznego. Zmienne, których zbadanie wydaje się szczególnie interesujące poznawczo obejmują m.in. posiadane zasoby kapitału ekonomicznego i społecznego, postawy wobec pieniędzy czy ogólną wizję świata, związaną np. z poziomem spostrzegania świata jako gry o sumie zerowej (por. Różycka, Wojciszke, 2010). Dogodne środowisko przeprowadzenia badań stanowić mogą w tym przypadku liczne w naszym kraju festiwale muzyki reggae.

Planując kolejne badania słuchaczy muzyki reggae warto zwrócić również uwagę na te elementy zaprezentowanych w artykule procedur zbierania danych, których modyfikacja przyczynić może się do zwiększenia poziomu kontroli uwzględnianych zmiennych, a co za tym idzie – trafności formułowanych wniosków. Kontrola taka skupiać powinna się m.in. na kwestii deklarowanej identyfikacji słuchaczy z treściami wyrażanymi w utworach muzycznych, preferencjach muzycznych uczestników grup kontrolnych oraz ewentualnym zróżnicowaniu w obrębie grupy osób związanych z tym samym stylem muzycznym, np. pod względem statusu socjoekonomicznego czy posiadanych cech osobowości (por. np. Arnett, 1993). Być może ponownemu przemyśleniu powinna zostać także poddana procedura aktywizacji idei materialistycznych i antymaterialistycznych.

Wyniki badań prowadzonych wśród słuchaczy niszowego stylu muzycznego, kontestującego wartości związane z materialistyczną kulturą konsumencką stanowić mogą kontekst oceny postulatów mówiących o konieczności modyfikacji sposobu funkcjonowania współczesnego człowieka w celu podwyższenia poziomu jego psychicznego dobrostanu. Badacze tacy jak Seligman (2008), Kasser (2010) czy Buss (2000) uważają, że ukierunkowanie aktywności jednostki na nią samą i podwyższanie jej statusu mate-

rialnego, dokonujące się kosztem relacji społecznych i naturalnych zadań rozwojowych, stanowi przyczynę tak często diagnozowanych obecnie zaburzeń nastroju. Zaprezentowane w artykule wyniki pokazują, że konfrontacja z alternatywnym przekazem kulturowym nie stanowi prostego sposobu indukowania pozytywnych – z punktu widzenia wymienionych badaczy – zmian w zakresie dobrostanu psychicznego. Tym samym stanowią one motywację do opracowywania bardziej efektywnych metod wdrażania formułowanych na gruncie psychologii pozytywnej postulatów teoretycznych.

Bibliografia

- Arnett, J. (1993). Three Profiles of Heavy Metal Fans: A Taste for Sensation and a Subculture of Alienation. *Qualitative Sociology*, 16, 423–443.
- Barber, B. R. (2008). *Skonsumowani. Jak rynek psuje dzieci, infantyлізуje dorosłych i polęka obywateli*, przeł. H. Janikowska, Warszawa: Muza S.A.
- Buss, D.M. (2000). The Evolution of Happiness. *American Psychologist*, 55, 15–23.
- Cebula, M., Kucharski, P. (2012). Antykonsumpcja jako wyraz dbałości o jakość życia. W: M. Górnik-Durose, A.M. Zawadzka (red.), *W supermarkecie szczęścia* (297–320). Warszawa: Difin.
- Cushman, T. (1991). Rich Rastas and Communist Rockers. A Comparative Study of the Origin, Diffusion and Defusion of Revolutionary Music Codes. *Journal of Popular Culture*, 25:3, 17–61.
- Deci, E.L., Ryan, R.M. (2008). Facilitating Optimal Motivation and Psychological Well-Being Across Life's Domains. *Canadian Psychology*, 49, 14–23.
- Dittmar, H. (2007). The Costs of Consumer Culture and the “CageWithin”: The Impact of the Material “Good Life” and “Body Perfect” Ideals on Individuals’ Identity and Well-Being. *Psychological Inquiry*, 18, 23–59.
- Gąsiorowska, A. (2012). Czy dla każdego większa ilość pieniędzy oznacza lepszą sytuację finansową? Postawy wobec pieniędzy a spostrzeganie własnego dochodu. *Psychologia Ekonomiczna*, 1, 6–18.
- Górnik-Durose, M., Janiec, K. (2010). Merkantylizm psychiczny, struktura celów życiowych a poczucie dobrostanu psychicznego. W: A.M. Zawadzka, M. Górnik-Durose (red.), *Życie w konsumpcji, konsumpcja w życiu. Psychologiczne ścieżki współzależności* (s. 142–160). Sopot: GWP.
- Górnik-Durose, M., Mróz, B., Zawadzka, B. (2012). Współczesna oferta supermarketu szczęścia – nowe zjawiska w zachowaniach konsumenckich. Trójgłos interdyscyplinarny. W: M. Górnik-Durose, A.M. Zawadzka (red.), *W supermarkecie szczęścia* (321–345). Warszawa: Difin.
- Griskevicius, V., Tybur, J.M., Van den Bergh, B. (2010). Going Green to Be Seen: Status, Reputation and Conspicu-

2 Nazwy oryginalne faz wyróżnianych przez Cushmana: *Creation-Articulation, Diffusion-Appropriation, Defusion-Immobilization*.

- ous Conservation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98, 392–404.
- Grouzet, M. E., Ahuvia, A., Kim, Y., Ryan, R. M., Schmuck, P., Kasser, T., Dols, J. M. F., Lau, S., Saunders, S., Sheldon, K. M. (2005). The Structure of Goal Contents Across 15 Cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89, 800–816.
- Hebdige, D. (2002). *Subculture – the meaning of style*. London, New York: Routledge.
- Jach, Ł. (2012a). Prorocy Syjonu w konsumpcyjnym Babilonie – muzyka reggae jako wyraz sprzeciwu wobec współczesnej hegemonii pieniądza. W: M. Górnik-Durose, A.M. Zawadzka (red.), *W supermarketcie szczęścia* (274–296). Warszawa: Difin.
- Jach, Ł. (2012b). Cele życiowe i satysfakcja z życia studentów o różnych profilach temporalnych. *Psychologia Jakości Życia*, 11, 127–144.
- Kasser, T. (2010). Materialism and its Alternatives. W: A.M. Zawadzka, M. Górnik-Durose (red.), *Życie w konsumpcji, konsumpcja w życiu. Psychologiczne ścieżki współzależności* (s. 127–141). Sopot: GWP.
- Kasser, T., Cohn, S., Kanner, A.D., Ryan, R.M. (2007). Some Costs of American Corporate Capitalism: A Psychological Exploration of Value and Goal Conflict. *Psychological Inquiry*, 18, 1–22.
- Miller, G. (2010). *Teoria szpanu. Seks, ewolucja i zachowania klienta* (przeł. B. Reszuta). Warszawa: Prószyński i S-ka.
- Mróz, B. (2010). Dyskretny urok konsumpcjonizmu. Szkic do portretu konsumenta XXI wieku. W: A.M. Zawadzka, M. Górnik-Durose (red.), *Życie w konsumpcji, konsumpcja w życiu. Psychologiczne ścieżki współzależności* (s. 15–33). Sopot: GWP.
- Różycka, J., Wojciszke, B. (2010). Skala wiary w grę o sumie zerowej. *Studia Psychologiczne*, 48, 33–44.
- Ryan, R.M., Deci, E.L. (2000). Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. *American Psychologist*, 55, 68–78.
- Seligman, M.E.P. (2008). Psychologia pozytywna. W: J. Czapieński (red.), *Psychologia pozytywna. Nauka o szczęściu, zdrowiu, sile i cnotach człowieka* (s. 18–32). Warszawa: PWN.
- Vansteenkiste, M., Lens, V., Deci, E.L. (2006). Intrinsic Versus Extrinsic Goal Contents in Self-Determination Theory: Another Look at the Quality of Academic Motivation. *Educational Psychologist*, 41, 19–31.
- Vohs, K.D., Schooler, J.W. (2008). The Value of Free Will. Encouraging a Belief in Determinism Increases Cheating. *Psychological Science*, 19, 49–54.